

**YANGI O'ZBEKISTONDA INSON HUQUQLARINI TA'MINLASHNING HUQUQIY
ASOSLARI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11523170>

Kunisheva N.J

Angren Universiteti

“Umumfanlar va jismoniy madaniyat” kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya: *maqolada yangi O'zbekistonda inson huquqlarini ta'minlashning huquqiy asoslari haqida gap borgan.*

Kalit so'zlar: *Yangi O'zbekiston, konstitutsiya, bag'rikenglik siyosati, gender tenglik, BMT, inson huquqlari.*

Key words: *New Uzbekistan, constitution, policy of tolerance, gender equality, UN, human rights.*

Ключевые слова: *Новый Узбекистан, конституция, политика толерантности, гендерное равенство, ООН, права человека.*

Yangi O'zbekistonda siyosiy, huquqiy va ijtimoiy-iqtisodiy modernizatsiya qilish borasida amalga oshirilayotgan islohotlarda inson huquqlari asosiy o'rinni egallaydi.

O'zbekiston Respublikasi BMT tomonidan Inson huquqlari bo'yicha harakatga chaqiruvini qo'llab-quvvatlagan xolda “O'zbekiston-2030” strategiyasini qabul qildi. Mazkur strategiya BMTning 2030 yilgacha Barqaror rivojlanish maqsadlariga mos keladi va “Hech kimni ortda qoldirmaslik” tamoyilini ta'minlashga qaratilgan.

O'tgan yili yurtimizda aprel oyida ilk bor konstitutsiyaviy referendum o'tkazildi va o'tkazilgan referendum natijalari inson huquq va manfaatlarini ta'minlash, inson qadrigimmatini himoya qilishga qaratilgan. Konstitutsiyamizda inson huquqlari, so'z va vijdon erkinligi, millati, tili va dinidan qat'i nazar, barcha fuqarolarning teng huquqliligi tamoyillariga sodiqlik o'z tasdig'ini topgan. Mazkur referendumda milliy qonunchilik va xalqaro saylov standartlariga muvofiq tashkil etilgan navbatdan tashqari Prezident saylovi bo'lib o'tdi. Bir qator xalqaro tashkilotlar, jumladan YeXHT, IHT, MDH, TDT, Yevropa parlamenti va boshqa tashkilotlarning uzoq muddatli missiyalari butun saylov jarayonini kuzatdilar. Bu jarayonlar O'zbekistonda Bag'rikenglik siyosati milliy taraqqiyot, mamlakatda qaror topgan osoyishtalikni yanada mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Bag'rikenglik dunyodagi turfa madaniyatlar, turli xalqlar milliy qadriyatlari, an'ana va urf-odatlarini hurmat qilishni anglatadi.

O'zbekiston Respublikasining BMT Inson huquqlari bo'yicha kengashi a'zosi sifatida Inson huquqlari bo'yicha milliy strategiyani amalga oshirib kelmoqda va quyidagi ishlar amalga oshirildi:

Birinchiidan O'zbekiston BMTning Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konventsiyasini ratifikatsiya qildi va mamlakatimizda ijtimoiy qatlam a'zolari, nogironlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish bo'yicha huquqiy va ma'muriy chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Mehnatga layoqatsiz va yolg'iz keksalar, nogironligi bo'lgan shaxslar hamda aholining ijtimoiy jihatdan ehtiyojmand boshqa toifalarining huquqlari davlat himoyasidadir.

Davlat aholining ijtimoiy jihatdan ehtiyojmand toifalarining turmush sifatini oshirishga, jamiyat va davlat hayotida to'laqonli ishtirok etishi uchun ularga shart-sharoitlar yaratishga hamda ularning asosiy hayotiy ehtiyojlarini mustaqil ravishda ta'minlash imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan choralarni ko'radi.

Mamlakatimizda nogironligi bo'lgan shaxslarning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy sohalar ob'ektlari va xizmatlaridan to'laqonli foydalanishi uchun shart-sharoitlar yaratib, ularning ishga joylashishiga, ta'lim olishiga ko'maklashadi, ularga zarur bo'lgan axborotni to'sqinliksiz olish imkoniyatini ta'minlaydi.

SHuningdek 2023 yil oktyabr oyida yoshlar huquqlari bo'yicha xalqaro forum bo'lib o'tdi va Yoshlar huquqlari bo'yicha Markaziy Osiyo deklaratsiyasi qabul qilindi. O'zbekistonda bolalar mehnatidan butunlay voz kechildi va majburiy mehnatga barham berish sohasida sezilarli natijalarga erishildi. Xalqaro tashkilotlar, xususan, XMT, Jahon banki, «Kotton kampeyn» paxta kompaniyasi davrida bolalar mehnatiga barham berilganini ijobiy qayd etdi. Yangilangan Konstitutsiyada bolalar mehnati va majburiy mehnatni taqiqlash kafolatlangan va bunday harakatlar uchun jinoiy javobgarlik belgilanib qo'yildi.

Mamlakatimizda gender tenglikka asoslangan siyosatning amalga oshirilishi va Gender tenglik strategiyasining amalga oshirilishi ham diqqatlidir. 2023 yil mart oyida ayollar va bolalarni zo'ravonlikdan himoya qilish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlarni nazarda tutuvchi muhim qonun qabul qilindi. Oilaviy zo'ravonlik uchun jinoiy javobgarlik belgilandi, bolalarga nisbatan jinsiy jinoyatlar uchun javobgarlik kuchaytirilmoqda.

Bugun mamlakatimizning jinoyat huquqi sohasida qiynoq qo'llanilishini ochiqchasiga qoralaydi. Mamlakatimiz Prezidenti o'z nutqlarida qiynoqlarga mutlaqo yo'l qo'yib bo'lmasligi, shuningdek, qiynoqlar uchun javobgarlik muqarrarligini ta'kidladi. Qiynoqlar va zo'ravonlikning boshqa turlari Konstitutsiya va qonunlar darajasida taqiqlangan. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 26-moddasida "Hech kim qiynoqqa solinishi, zo'ravonlikka, boshqa shafqatsiz, g'ayriinsoniy yoki inson qadr-qimmatini kamsituvchi muomalaga yoxud jazoga duchor etilishi mumkin emas"-deb belgilangan. Bu ham bugungi kunda inson qadr qimmatini va sha'ni, insonparvarlik tamoyillarining ustuvorligini ta'minlash hamda bag'rikenglik ko'rinishidir.

BMTning ustav organlari va shartnoma qo'mitalari tavsiyalariga ko'ra, "Ombudsman plyus" modeli asosida qiynoqlarni oldini olish bo'yicha Milliy preventiv mexanizmi yaratildi. Bolalar Ombudsmani, Inson huquqlari bo'yicha milliy markaz va Biznes-ombudsmanga jazoni ijro etish muassasalarini monitoring qilish vakolati ham berilgan. Fuqarolik kodeksiga qiynoqlardan jabrlanganlarga yetkazilgan zararni qoplash tartibini nazarda tutuvchi

o'zgartishlar kiritildi, bu esa qiynoqlardan jabrlanganlarga ijtimoiy, huquqiy, psixologik va tibbiy yordam ko'rsatish imkonini beradi.

O'zbekiston BMTning Inson huquqlari sohasidagi ta'lim bo'yicha Jahon dasturida faol ishtirok etmoqda. Mamlakatda Inson huquqlari bo'yicha milliy ta'lim dasturi amalga oshirilmoqda. Kasb-hunar va oliy ta'lim tizimida "Inson huquqlari", "Ayollar huquqlari", "Bola huquqlari" o'quv va maxsus kurslari joriy etilmoqda. Imkoniyati cheklangan shaxslar, ayollar, bolalar va migrantlar huquqlari bo'yicha o'quv kurslari ochilmoqda. Inson huquqlari bo'yicha qator qo'llanma va risolalar doimiy ravishda chop etilmoqda, Inson huquqlari bo'yicha ta'lim elektron platformasi ishga tushirildi. Oxirgi qisqa davr mobaynida biz BMTning inson huquqlari bo'yicha tuzilmalari bilan o'zaro hamkorlikda sezilarli yutuqlarga erishdik. SHu yilning mart oyida BMT Inson huquqlari bo'yicha oliy komissari F.Tyurkning tashrifi bo'lib o'tdi.

Xususan, Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy markazida bo'lib o'tgan uchrashuvda BMTning Inson huquqlari bo'yicha oliy komissari Boshqarmasi ekspertlari ishtirokida ishlab chiqilgan Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy strategiyasi mamlakatimizda inson huquqlarini himoya qilish mexanizmini takomillashtirish va inson huquqi madaniyatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etgani ta'kidlandi. Milliy strategiyada inson huquqi masalasiga tizimli yondashish va mavjud bo'shliqlarni to'ldirish, kamchiliklarni bartaraf etish ochiq-oydin ko'rsatilgani hujjatni amaliyotga tatbiq etishni osonlashtirmoqda.

Mamlakatimiz BMT ustav organlari va shartnomaviy qo'mitalari doirasida inson huquqi sohasi bo'yicha zimmasiga olgan xalqaro majburiyatlarini bajarib kelmoqda. O'zbekiston BMT Inson huquqlari bo'yicha Oliy komissari Boshqarmasi ko'magida Inson huquqlari bo'yicha kengashning Universal davriy hisoboti mexanizmi doirasida berilgan tavsiyalarning bajarilishi bo'yicha ma'ruza tayyorlash borasida ilg'or davlatlardan biriga aylangani ham buni tasdiqlaydi.

Ma'lumki, O'zbekiston Prezidenti BMT Inson huquqlari bo'yicha kengashining 46-sessiyasida O'zbekiston Qiynoqlarga solishga va muomalada bo'lish va jazolashning boshqa shafqatsiz, g'ayriinsoniy yoki qadr-qimmatni tahqirlovchi turlariga qarshi konvensiyaning Fakultativ protokoliga qo'shilishiga oid tashabbusni ilgari surdi. Ayni vaqt mazkur tashabbusni amalga oshirishga qaratilgan qonun loyihasi ishlab chiqilgan.

BMT Oliy komissari bilan Milliy markazda bo'lib o'tgan uchrashuvda mamlakatimizning Qiynoqlarga qarshi konvensiya Fakultativ protokoliga qo'shilishi yo'lidagi hamkorlik istiqboli ko'rib chiqildi. BMT Inson huquqlari bo'yicha kengashi a'zosi sifatida O'zbekiston tashkilot maxsus protseduralari bilan amaliy muloqotni davom ettirishi, mamlakatimizning inson huquqi sohasida xalqaro maydondagi imijini yanada yaxshilashi nuqtai nazaridan, ushbu Fakultativ protokol ratifikatsiya qilinishi maqsadga muvofiq ekani ta'kidlandi.

O'zbekiston inson huquqlari bo'yicha xalqaro majburiyatlariga sodiqdir. SHu bilan birga, biz bu yo'lning boshida turganimizni tushunamiz va xalqaro hamkorlarimizning ko'magiga ishonamiz.

Dunyoviylik bugungi O'zbekistonning tayanchidir. Ma'naviyat har bir insonning shaxsiy ishi bo'lsa, dunyoviylik barchamizga tegishli. Globallashuv va mintaqaviylashuvning turli jarayonlari qamrab olgan bugungi shiddat bilan o'zgarib borayotgan dunyoda dunyoviy davlat modaga hurmat emas, balki ko'p konfessiyali jamiyatning qulay yashashi davlat va diniy birlashmalar o'rtasidagi samarali hamkorlikning asosiy shartidir. Bundan ko'zlangan umumiy maqsad –fuqarolar uchun yaxshi yashash sharoitlarini yaratish, shuningdek, munosib, yuqori turmush darajasini saqlab qolishdan iborat.

O'zbekistonda diniy va ijtimoiy bag'rikenglikni ta'minlash, e'tiqod va xavfsizlik masalalari bir-biridan alohida ko'rib chiqilmaydi. Bayrut deklaratsiyasi va unda o'z aksini topgan "Inson huquqlari uchun e'tiqod"ga oid 18 ta majburiyatga taalluqli qoidalarni qo'llab-quvvatlagan holda, xalqimiz referendumda yangilangan Konstitutsiyani qabul qildi. Unda Yangi O'zbekistonning "besh tayanchi", ya'ni O'zbekiston suveren, demokratik, huquqiy, ijtimoiy va dunyoviy davlat ekani (1-modda) ta'kidlanib, mamlakat kelajagi belgilab berildi.

Bizning rang-barang dunyomizda bag'rikenglik va kamsitmaslik tushunchalari nafaqat ideal (istak-intilish), balki zarurat hamdir. O'zbekistonda davlat siyosatining eng muhim ustuvor yo'nalishlaridan biri – bag'rikenglik va insonparvarlik madaniyatini rivojlantirish, jamiyatda millatlararo, konfessiyalararo va fuqarolararo totuvlikni mustahkamlashdir.

Millatlararo va konfessiyalararo totuvlik "O'zbekiston-2030" strategiyasining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. O'zbekiston Respublikasining millatlararo munosabatlar sohasidagi davlat siyosati kontseptsiyasi hayotga tatbiq etilmoqda. O'zbekistonda teleko'rsatuvlar va radioeshittirishlar, 12 tilda efirga uzatiladi, gazeta va jurnallar 10 dan ortiq tilda nashr etiladi. Mamlakatdagi umumta'lim maktablarining qariyb 20 foizida ta'lim 7 tilda olib boriladi. mamlakatimizda millati, tili, dini va ijtimoiy kelib chiqishidan qat'i nazar, hamma uchun vijdon erkinligi amal qilishi, barcha diniy e'tiqod konfessiyalarining erkin faoliyat yuritishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratish, barcha millatlar va elatlar hamda turli din vakillarining tinch-totuv yashashini ta'minlash siyosati izchil davom ettiriladi.

Muxtasar aytganda, bugungi kunda mamlakatimizda inson huquqlarini ta'minlashda va ijtimoiy bag'rikenglikni ta'minlashda ustuvor ishlar amalga oshirildi. Bag'rikenglik eng avvalo, insonning huquq va erkinliklarini tan olish asosida shakllangan faol munosabatdir. Bu tamoyil asoslari Konstitutsiyamizning alohida moddalarida mustahkamlab qo'yilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent-2023 yil
2. Ma'naviyat asosiy tushunchalar lug'ati. Q.Nazarov va b. – Toshkent: "O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati" nashriyoti, 2021. – 816 b.
3. "Bag'rikenglik tamoyillari to'g'risidagi " deklaratsiya. [Elektron resurs]: Kirish rejimi: <http://www.un.org/russian/documen/declarat/toleranc.htm>
4. Qisqacha psixologik lug'at. M., Politizdat, 1985 yil.
5. Inson huquqlari, bag'rikenglik, tinchlik madaniyati //Hujjatlar. M., 2002 yil.